

РЕЦЕНЗІЇ. ПЕРСОНАЛІЇ. ХРОНІКА

Станко В.Н.

Ю.М.Алексеев, В.І.Наулко, Н.В.Руденко. Країнознавство. Частина I. Культура народів слов'янських країн. /Навчальний посібник/. - К.: Київський славістичний університет, 2002. - 121 с. - іл.

Навчальний посібник, підготовлений Ю.М.Алексеевим, В.І.Наулком та Н.В.Руденком має виразний підзаголовок: “підручник нового тисячоліття”. Такий підзаголовок передбачає, перш за все, сучасне змістове, методологічне і методичне наповнення підручника, виконане доступною літературною мовою.

Чи відповідає цим параметрам книжка, яку Ви тримаєте в руках, за допомогою якої збираєтесь ознайомитись з культурою та побутом слов'янських народів?

Спочатку декілька слів взагалі про сучасні підручники для вищих навчальних закладів. Прошло вже понад 10 років як ми розбудовуємо незалежну Україну. На протязі цього десятиліття на Україні зазнали значних змін не тільки економіка, політика, соціальні і суспільні інститути, але і наука, культура, освіта, середня і вища школа. Перетворення ці мали суперечливий характер, але обговорення проблем реформи вищої школи виходить за межі цієї рецензії.

Україна має глибокі традиції в розвитку вищої школи. Формування перших вищих навчальних закладів на Україні як найменше сягає у XVIII століття. За радянських часів, щоправда, Україна теж не була обділена вузами. Маючи значний науковий потенціал, високо кваліфікованих викладачів, розгалужену мережу вищих навчальних закладів, Україна готувала різноманітних фахівців не тільки для потреб свого господарства і культури, але і для багатьох інших республік Радянського Союзу. Тому в переважній більшості то були російськомовні заклади, навчання в яких, природно, забезпечувалось російськими підручниками.

З самого початку перебудови вища школа зустрілась з гострою проблемою: відсутністю з більшості предметів українських підручників і, що не менш важливо, недостатньою розробленістю української наукової термінології з деяких гуманітарних дисциплін. Не можна писати підручник для вищої школи не маючи визнаної системи понять українською мовою для кожної науки. Ця важлива проблема була більш менш швидко знята, але і до цього часу вона має своєрідний відгомін.

Головне при вирішенні цього питання - потрібно було не перекладати з російської чи будь-якої іншої мови, а робити нові свої як за формою так і за змістом підручники, які відповідали б сучасному рівню наукового знання, були б не заідеологізованими, виваженими і до того ж фундаментальними, розрахованими на багато років. Це зробити було не так просто.

Для того щоб підручник користувався повагою у студентів всіх навчальних закладів України, де викладається цей предмет, а не тільки в стінах вузу "виробника", він має бути таким, який, як найменш, докорінно не змінювався б при наступному перевиданні. До того ж такий підручник має бути написаний доступною і в той же час яскравою літературною мовою.

Таким я, як викладач вузу, уявляю собі підручник для вищих навчальних закладів України нового двадцять першого століття. Таким, на мій погляд, і є підручник, написаний Ю.М.Алексеевим, В.І.Наулком, Н.В.Руденком.

На задум авторів "Країнознавство" - є загальною назвою низки підручників з історії, політики, економіки і культури народів світу. Підготовлена перша частина, яка присвячена культурі народів слов'янських країн. Такого підручника чи посібника поки що не було, хоча він вкрай необхідний в умовах сучасної геополітики. Рецензуємо видання є першим комплексним підручником з етнології слов'ян. Щоправда, з історії і етнології окремих слов'янських народів видано чи мало різноманітних посібників і підручників¹. Були видані в різні роки також ґрунтовні підручники з історії південних та західних слов'ян². Але ці видання забезпечували інші курси і мали інше змістовне наповнення.

В підручнику Ю.М.Алексеева і його співавторів вперше послідовно розглянуті основні питання культури і побуту всіх слов'янських народів Східної, Центральної і Південно-Східної Євро-

пи. Короткі, але змістовні нариси з етнографії кожного слов'янського народу дають можливість студенту самому простежити спільні риси в культурах цих народів, зрозуміти характер формування етнічних розбіжностей, соціально-економічних і екологічних пріоритетів в залежності від природного середовища, політичної історії та напрямку культурно-історичних зв'язків.

Заслуговує на увагу те, що опис всіх слов'янських народів в підручнику наведено за єдиною схемою: особливості етнонаціонального розвитку, культура традиційна і сучасна і "своєрідне закінчення". Єдина структура всіх розділів підручника сама по собі наводить студента на думку про глибинні коріння єдності всіх слов'янських народів.

Перший підрозділ "Особливості етнонаціонального розвитку" невеликий за розміром. Але це - змістовний нарис етногенезу і етнічної історії народу, в якому в стислому вигляді наведена історія формування етнічних, політичних і соціальних особливостей, показані витоки його менталітету. Цей нарис є дуже важливим для розуміння геополітичної ситуації навколо слов'янських народів.

Другий підрозділ "Культура традиційна і сучасна" за традиційно прийнятою в етнографії схемою вводить читача у захоплюючий світ особливостей матеріальної і духовної культури кожного слов'янського народу. Поряд з цим особливу увагу автори приділяють тим явищам і культурним здобуткам, які притаманні, перш за все, тому народу, в середовищі якого вони сформувались, або мають найбільш виразні прояви чи пам'ятки. В цих підрозділах підручника читач знайомиться також з господарством, спорудженням і інтер'єром житла, плануванням поселень, одягом, їжею тощо.

Особливу увагу приділено соціальній і духовній культурі: звичаєвому праву, традиційному весіллю, церковним святкам, фольклору, народним пісням, танцям, театру. Не обійдені на сторінках книги і сучасні календарні свята. Звернемо увагу студентів і на витоки і характер діаспори слов'янських народів в Україні (чехів, словаків, поляків тощо), її чисельність, географічну мережу, соціальний і культурний розвиток в умовах України.

Характер сучасного розвитку слов'янських народів подано в останньому підрозділі, який для більш виразного наочного сприй-

няття має інший формат набору. Цей дидактичний прийом заслуговує на увагу видавців і є ще одним прикладом творчого підходу авторів до складання підручників. Ще однією вартою уваги знахідкою дидактичного характеру є карта-схема, яка відкриває кожний розділ. Така карта-схема дозволяє читачеві легко орієнтуватися в просторі, краще зрозуміти міжетнічні зв'язки.

В цілому підручник є якісним, науково зваженим виданням, яке є дуже корисним і необхідним сучасному студентству. Він невеликий за розміром, але змістовний, що і потрібно нашій молоді.

Примітки:

1. *Етнография восточных славян. Очерки традиционной культуры.* - М.: Наука, 1987. - 558 с.; *Культура і побут населення України.* - К.: Либідь, 1991. - 232 с.;

2. *Яровий В.І. Історія західних та південних слов'ян у XX столітті. Курс лекцій.* - К.: Либідь, 1991. - 416 с.; *Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до XX ст.). Курс лекцій.* - К.: Либідь, 2001. - 632 с.

Дьомін О.Б.

НА ПОЧАТКУ ШЛЯХУ ІСТОРИКА: НАВЧАННЯ Є.В.ТАРЛЕ У НОВОРОСІЙСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Євген Вікторович Тарле недовго перебував в Одесі, проте цей відрізок часу (1892 - 1893 рр.) виявився дуже важливим у його житті і, фактично, визначив всю подальшу біографію видатного вченого. Між тим, цей життєвий період залишається найменш вивченим у порівнянні з іншими, що дає підстави навіть назвати його "забутим роком" життя історика. Так, А.З Манфред в одному з перших біографічних нарисів про Є.В.Тарле писав, що після отримання середньої освіти у 1892 р. він поступив до Київського університету на історико-філологічний факультет¹. Автор першої монографічної творчої біографії науковця Є.Й.Чапкевич лише констатував факт річного навчання Є.В.Тарле в Одесі на історико-